

UDK: 27-534.35
Izvorni znanstven rad
Primljeno: ožujak 2018.

Josip KNEŽEVIĆ
Vrhbosansko bogoslovno sjemenište
J. Stadlera 5, BiH – 71 000 Sarajevo
rektor@vbs.ba

„I NE UVEDI NAS U NAPAST!“ OD EVANĐEOSKOG TEKSTA DO PAPE FRANJE¹

Sažetak

Članak se bavi razmišljanjem o šestom zazivu molitve Očenaša „I ne uvedi nas u napast“ potaknut posljednjom knjigom pape Franje „Kad molite, govorite: Oče naš“. Zaziv kao takav uvijek je bio predmetom razmišljanja još od vremena crkvenih otaca i crkvenih pisaca. Stoga autor članka, referirajući se najvećim dijelom na stavove pojedinih crkvenih otaca i pisaca, daje svoje viđenje ovog vrlo starog problema prema kojem bi Bog bio taj koji uvodi čovjeka u napast. Autor u svojem izlaganju u kratkim crtama daje na početku neke podatke o Gospodnjoj molitvi, potom svoje viđenje predstavlja polazeći od biblijske tradicije i pojma kušnje (napasti) u Svetom pismu, preko crkvene tradicije do nauka dvojice posljednjih papa: Benedikta XVI. i Franje.

Ključne riječi: *Gospodnja molitva, napast (kušnja), crkvena tradicija.*

Uvod

Premda su mnogi crkveni oci i crkveni pisci te razni autori do danas razmišljali o Gospodnjoj molitvi, posebno o njezinu šestom zazivu „i ne uvedi nas u napast“ koji je uvijek ostavljao dojam da je Bog taj koji čovjeka uvodi u napast, taj je zaziv nedavno ponovno postao objekt promišljanja raznih autora i u našem vremenu. Naime, vijest, koju su prije nekoliko mjeseci prenijeli pojedini mediji i web portali,

¹ Zahvaljujem recenzentu na sugestiji da prvotnom naslovu tekstu „I ne uvedi nas u napast“ dodam drugi dio „Od evanđeoskog teksta do pape Franje“ radi bolje jasnoće samoga rada.

prema kojima papa Franjo mijenja najpoznatiju kršćansku molitvu – *Očenaš* – prouzrokovala je različita shvaćanja, a prema tome i različite intervente na tu temu. Pojedina shvaćanja i interventi uzrokovani su dobrim dijelom slabim poznavanjem teologije, ali i same kršćanske tradicije te osobnim stavovima prema pontifikatu pape Franje, bez prethodnog upoznavanja s tematikom. Stoga se ovim tekstom žele prikazati pojedini aspekti ove tematike kako bi se bolje shvatilo što to znači kada molimo u šestom zazivu *Očenaša*: „I ne uvedi nas u napast!“ Prema toj vijesti, dakle, čini se da bi najpoznatija kršćanska molitva mogla doživjeti neke preinake. Ali zašto promjena? Zato da bi se izbjegla „sablazan“ da bi tobože Bog bio taj koji uvodi u napast te da bi na taj način On bio uzrok svih kušnji.

Međutim, vraćajući se na našu temu, postavlja se pitanje: Bi li neki drugi prijevod šestog zaziva *Očenaša* odgovarao u potpunosti onomu što stoji u originalnom tekstu, u ovom slučaju grčkom, jer nemamo aramejski izvornik, s obzirom na gramatiku i filologiju? No, to zahtijeva neku dublju, znanstveniju analizu s tog područja. Ovdje se nećemo baviti toliko gramatičkim i filološkim pitanjima, osim sporadično, nego ćemo dati pregled onoga što su pojedini crkveni oci i crkveni pisci rekli o samoj Gospodnjoj molitvi te posebno o šestom zazivu: „I ne uvedi nas u napast!“

1. Molitva Gospodnja

Za mnoge crkvene oce i crkvene pisce molitva *Očenaš*, odnosno *Oratio dominica* (Gospodnja molitva), najsavršenija je molitva koju smo naučili moliti izravno od Krista Isusa i u kojoj se kao djeca obraćamo Bogu kao svojem Ocu. Ne možemo ovdje ne citirati jednog crkvenog pisca, Evagrija iz Ponta, koji kaže: „Tko ljubi Boga, obraća mu se uvijek kao Ocu uzdižući mu sav svoj osjetilni duh.“²

Gospodnja molitva je za Tertulijana „*breviarium totius euangelii*“³. Jedan od najstarijih kršćanskih spisa iz I. stoljeća – stariji i od nekih evanđelja – *Didaché* naglašava da je ta molitva često bila moljena među vjernicima još od vremena prvih navjestitelja evanđelja,

² Evagrije PONTSKI, *De oratione* 54 (PG 79, 1177: „Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν, τούτω Πατρὶ ἀεὶ συνομιλεῖ ἀποστρεφόμενος πᾶν νόημα ἐμπαθές.“).

³ Kvint Septimije Florencije TERTULIJAN, *De oratione* 1, 6 (CSEL 20, 181: „Kompendij cijeloga evanđelja“). Isto prihvaća i sv. Ciprijan u svojem djelu *De dominica oratione* 9 (CSEL 3, 1, 272). Hrvatski prijevod: Marijan MANDAC (ur.), *Sv. Ciprijan: Jedinstvo Crkve. Euharistija. Molitva Gospodnja* (Makarska: Služba Božja, 1987.).

i to „tri puta na dan“⁴. Isto potvrđuje i Tertulijan početkom III. stoljeća.⁵ Sv. Ciprijan napominje da kad izgovaramo riječi molitve Gospodnje, onda se molimo Bogu riječima koje nam je On sâm dao: „Onaj što – između ostalih svojih spasonosnih opomena i božanskih naredaba kojima se služio da poradi na spasenju svoga naroda – sâm pruži oblik kako moliti, osobno je poučio i naučio što ćemo iskati. Onaj koji učini da živimo, poučio je moliti [...] Već je prorekao da dolazi vrijeme kada će se ‘pravi klanjatelji klanjati Ocu u duhu i istini’ (Iv 4, 23). Ispunio je što ranije obeća. Mi smo od njegova posvećenja primili Duha i istinu da bismo se iz njegova predanja istinito i duhovno klanjali.“⁶

Pojedini crkveni oci i crkveni pisci, raspravljajući o Gospodnjoj molitvi, naglašavaju njezino moljenje unutar liturgije. Ipak, najsigurnija je potvrda da je Gospodnja molitva ušla u liturgiju sredinom IV. stoljeća.⁷ U kontekstu njezina moljenja na liturgijskim slavljinama kod pojedinih crkvenih otaca i crkvenih pisaca – poglavito kod Afrikanaca Tertulijana, Ciprijana i Augustina – molitva Gospodnja biva viđena kao jedna vrsta kršćanskog odgoja u vjeri te sinteza odnosa koji postoji između vjere i molitve i kršćanskog života, ali i samog katekumenskog puta. Kod Afrikanaca mogu se razlikovati glavne teme koje se tiču kršćanskog odgoja u vjeri.⁸ Tako u kontekstu katekumenata kao pripreve za krštenje, koje se obično obavljalo na Veliku subotu gdje je bila praksa primanja i predavanja Vjerovanja (*traditio – redditio symboli*), također je zabilježen i obred primanja i predavanja

⁴ *Didaché* 8, 3 (Sch 248, 174: „τρίς τῆς ἡμέρας οὕτω προσεύχεσθε.“). Hrvatski prijevod: Ivan BODROŽIĆ (ur.), *Apostolski oci: Didaché, Klement Rimski: Pismo Korinćanima, Barnabina poslanica* (Split: Verbum, 2010.).

⁵ Usp.: Kvint Septimije Florencije TERTULIJAN, *De oratione* 25 (CSEL 20, 197).

⁶ Tascije Cecilije CIPRIJAN, *De dominica oratione* 2 (CSEL 3, 1, 267-268: „Qui inter cetera salutaria sua monita et praecepta diuina quibus populo suo consulit ad salutem etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur monuit et intruxit. Qui fecit uiuere docuit et orare ... Iam praedixerat horam uenire, quando ueri adoratores adorarent patrem in spiritu et ueritate, et impleuit quod ante pomisit, ut qui spiritum et ueritatem de eius sanctificatione percepimus de traditione quoque eius uere et spiritualiter adoremus.“).

⁷ Usp.: Alessandra POLLASTRI, „Padre nostro“, Angelo di BERARDINO (ur.), *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane* (Genova: Marietti 1820, 2008.), 3725-3727. Autorica se poziva na izvore crkvenih otaca i pisaca: Ćiril JERUZALEMSKI, *Catecheses mystagogicae* 23, 11 (Sch 126, 102-103); Ambrozije MILANSKI, *De sacramentis* 5, 4, 24 (PL 16, 471); 6, 5, 24 (PL 16, 479-480); Euzebije JERONIM, *Dialogus aduersus pelagianos* 3, 15 (CCL 80, 118-119); Aurelije AUGUSTIN, *Sermo* 58, 10, 12 (PL 38, 399).

⁸ Usp.: Vittorino GROSSI, „Il contesto battesimale dell’*oratio dominica* nei commenti di Tertulliano, Cipriano, Agostino“, *Augustinianum* 20 (1980.), 205.

Gospodnje molitve (*traditio – redditio orationis dominicae*). Tako, na primjer, Augustin potvrđuje ovaj obred zajedno s obredom primanja i predavanja Vjerovanja: „Preuzmite ovu molitvu (Gospodnju) koju ćete trebati izmoliti za osam dana. Oni koji nisu dobro naučili Vjerovanje, imaju na raspolaganju još vremena. Zato vam se daje sada jer na sljedeću subotu, kada ćete biti kršteni, trebate ispovjediti vjeru pred svima. Osim toga, za osam dana, počevši od danas, trebat ćete izmoliti ovu molitvu (Gospodnju) koju ste danas preuzeli.“⁹ I dodaje: „Jednom kršteni trebate moliti svaki dan ovu molitvu koja se moli svaki dan za oltarom Gospodnjim dok je vjernici slušaju.“¹⁰

Dakle, Vjerovanje se predaje kandidatu na ulasku u katekumenat kako bi bio poučen u vjeri koju prihvaća (*traditio symboli*) koju, u noći Velike subote, prije krštenja ispovijeda (*redditio symboli*) te biva kršten. U ovom odlomku imamo zapravo i predavanje molitve Gospodnje (*traditio orationis dominicae*), i to osam dana prije krštenja s opaskom da kandidati imaju još osam dana na raspolaganju ako nisu dobro „svladali“ Vjerovanje. Nakon krštenja krštenik moli molitvu Gospodnju pred okupljenim pukom Božjim (*redditio orationis dominicae*) u euharistijskom zajedništvu, odnosno u najsvečanijem euharistijskom trenutku.

Gledajući strukturalno, molitva Gospodnja strukturirana je u dva dijela i po sebi je zapravo poziv na božansko djelovanje kako bi nastupilo vrijeme kraljevstva Božjega, a nakon toga slijedi serija zaziva kojim se izražavaju esencijalne stvari potrebne u svakodnevnom životu svakog vjernika. Prisutna je u dvije verzije: kod Mateja (Mt 6,9-13) te kod Luke (Lk 11,2-4). Matejeva verzija, koju je tradicija preuzela u liturgiju, dio je tzv. „Govora na gori“ (poglavlja 5 – 7), dok je kod Luke ta molitva vezana uz upit učenika Isusu da ih nauči moliti.¹¹ Općenito

⁹ Aurelije AUGUSTIN, *Sermo* 58, 1, 1 (PL 38, 393: „Tenete ergo et hanc Orationem, quam reddituri estis ad octo dies. Quicumque autem vestrum non bene Symbolum reddiderunt, habent spatium, teneant: quia die sabbati audientibus omnibus qui aderunt reddituri estis, die sabbati novissimo, quo die baptizandi estis. Ad octo autem dies ab hodierno die reddituri estis hanc Orationem, quam hodie accepistis.“). Vidi također: *Sermo* 56, 1, 1 (PL 38, 377-378); 57, 1, 1 (PL 38, 386-387); 59, 1, 1 (PL 38, 400).

¹⁰ Aurelije AUGUSTIN, *Sermo* 58, 10, 12 (PL 38, 399: „Oratio quotidie dicenda est vobis, cum baptizati fueritis. In ecclesia enim ad altare Dei quotidie dicitur ista Dominica oratio, et audiunt illam fideles.“).

¹¹ Za dublji studij o molitvi Gospodnjoj vidi: Heinz SCHÜRMAN, *La prière du Seigneur à la lumière de la prédication de Jésus* (Paris: 1964); Jacques DUPONT - Pierre BONNARD, „Le Notre Père: notes exégétiques“ *La Maison-Dieu* 85 (1966.); Heinz KRUSE, „Pater Noster et Passio Christi“, *Verbum Domini* 46 (1968.),

je prihvaćena tvrdnja da je molitvu *Očenaš* izgovorio izravno Isus Krist koji je poučavao svoje učenike u materinskom, aramejskom jeziku iz kojeg su je evanđelisti preveli na grčki jezik, a kasnije je tradicija prevela i na latinski.¹²

2. Biblijska tradicija

Važno je napomenuti da se grčki tekst šestog zaziva doslovno podudara u Matejevoj i Lukinoj verziji zajedno s tekstom koji imamo u *Didaché* 8,2 i doslovno znače: „I ne uvedi nas u napast.“¹³ Nadalje, zaziv kao takav donose svi grčki novozavjetni manuskripti i, prema D. Tomaševiću, nije poznata nikakva druga varijanta tog zaziva.¹⁴

Prijevod tog šestog zaziva predstavlja nam uistinu neke poteškoće jer grčki tekst prikazuje obilježja semitskog izvora zbog čega pojedini izrazi, da bi bili točno interpretirani, iziskuju dobro poznavanje Svetog pisma i biblijskog judaizma. Upravo zbog toga stari prijevodi su preferirali slijediti grčki tekst doslovno, što svakako donosi određeni rizik vjernicima i stavlja ih pred nejasnoće uzroka napasti. Međutim, osim nejasnoća, ovo bi moglo isprovocirati i sablazan jer bi se moglo činiti kako nas Bog može navesti na napast ili povesti krivim putem da padnemo u grijeh i izgubimo Njegovu ljubav. Stoga je potrebno prije svega pozabaviti se hebrejskom i aramejskom gramatikom budući da je Isus nesumnjivo tu molitvu izrekao na aramejskom jeziku.¹⁵

Naime, u semitskim jezicima postoji tzv. „uzročna forma“

3-29; Jean CARMIGNAC, *Recherches sur le 'Notre Père'* (Paris: 1969.); Rinaldo FABRIS, *Padre nostro, preghiera dentro la vita* (Roma: 1984.); Roland MEYNET, „La composition du Notre Père“, *Liturgie* 119 (2002.), 158-191; Marijan VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja (Mt 6, 9-13). Egzegetska-teološka obrada* (Split: Služba Božja, 2007.); Enzo BIANCHI, *Il Padre nostro, compendio di tutto il Vangelo* (Roma: Edizione san Paolo, 2008.); Darko TOMAŠEVIĆ, „I ne uvedi nas u napast“ (Mt 6,13; Lk 11,4)“, Darko TOMAŠEVIĆ (ur.), *Tvoja riječ nozi je mojoj svijetiljka. Zbornik radova povodom 70 godina života i 32 godine profesorskog djelovanja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu profesora mr. sc. Bože Odošića* (Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu; Zagreb: Glas Koncila, 2012.). D. Tomašević u bilješki br. 1 donosi velik broj literature koja se odnosi na studij o molitvi Gospodnjoj.

12 Usp.: Joachim JEREMIAS, *The Prayers of Jesus* (Naperville: A. R. Alleson, 1967.), 108-115.

13 Usp.: Marijan VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 195.

14 Usp.: Darko TOMAŠEVIĆ, „I ne uvedi nas u napast“, 223.

15 Zahvaljujem prof. Dubravku Turaliji na svesrdnoj pomoći glede objašnjenja hebrejskog i aramejskog teksta šestog zaziva molitve Gospodnje.

glagola ili *forma causativa* po kojoj se jednom riječju izriče ono što se u grčkome i latinskome izražava opisno.¹⁶ Vjerojatno je Jeronim imao na umu taj kauzativni oblik kada je revidirao sveti tekst koristeći *veritas hebraica*.¹⁷ Uzročna forma u hebrejskom i aramejskom jeziku izražava se posebnom konjugacijom zvanom *hifil* (u hebrejskom) i *afel* (u aramejskom), što grčki jezik ne poznaje.¹⁸ Ako bismo grči tekst iz Mt 6,13 „καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν – *kai mē eisenenkēs hēmās eis peirasmon*“ (*i ne uvedi nas u napast*) preveli na hebrejski, glasio bi לְנִסְיוֹן לְבִיאָנוּ וְאַל תְּבִיאֵנוּ (v^eal teḅī²ennu lanīsājōn), dok bi aramejski bio sličan hebrejskom וְלֹא תַעֲיִלֵן לְנִסְיֹנָא (v^elā te^cējlen lⁿīsājōnā). U hebrejskome prijevodu uzročni objekt bio bi „nas“ (mi), dok je objekt glagola teḅī²ennu imenica lanīsājōn.¹⁹ Ista sintaktična konstrukcija našla bi se i u aramejskome prijevodu. U hebrejskome prijevodu glagol תְּבִיאָנוּ (teḅī²ennu) bio bi imperfekt *hifila* glagola בּוּא (bw^ʔ) sa sufiksom zamjenice „nas“, što bi u QAL-u značilo *doći + nas*, ali u *hifilu* bi glagol bio uzročno-permisivan, pa prema tome *dopustiti doći + nas*. Isti slučaj je i u aramejskome gdje bi glagol te^cējlen bio *hafel* glagola עָלַל (ʿll), što bi značilo *dopustiti da se uđe*.²⁰ U tom kontekstu grčka jezična konstelacija „i ne uvedi nas u napast“ u hebrejskoj jezičnoj korespondenciji odgovarala bi više uzročno-permisivnoj strukturi u značenju „i ne dopusti nam doći u kušnju“ ili aramejski „ne dopusti nam unići u kušnju“, čime se ukazuje na permisivni smisao. Naime, polazeći od Jak 1,13-15 uvijek je postojala težnja da se ublaži značenje izričaja šestog zaziva tumačeći ga i shvaćajući ga u permisivnom smislu, premda taj smisao nije baš vidljiv u grčkom tekstu.²¹ Međutim, to permisivno ublaživanje zaziva poznato je i nekim crkvenim piscima i crkvenim ocima. Tako Tertulijan kaže: „Ne dopusti da budemo

16 Usp.: Choon-Leong SEOW, *A Grammar for Biblical Hebrew* (Nashville: Abingdon Press, 1995.), 181.

17 Ovim pojmom *veritas hebraica* označava se Jeronimov „pronalazak“ važnosti izvornog teksta. Naime, revidirajući latinski prijevod Svetog pisma, tzv. *Italu*, na inicijativu pape Damaza i želeći ga „pročistiti“ od svih loših prijevoda, u Betlehemu se dao na učenje hebrejskog jezika kako bi restituirao što „čistiji“ i ispravniji prijevod pojedinih svetih tekstova. Na taj način priznao je važnost i primat originalnog teksta u odnosu na prijevode. Iz ploda njegova rada nastat će poznata *Vulgata*, latinski prijevod Svetog pisma.

18 Usp.: Marijan VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 201-207.

19 Usp.: Bruce K. WALTKE – Michael P. O’CONNOR, *Biblical Hebrew Syntax* (Winona Lake: Eisenbrauns, 1990.), 27.3.

20 Usp.: Michael SOKOLOFF, *A Dictionary of Jewish Palestinian Aramaic* (Ramat-Gan: Bar Ilan University Press, 2002.), 409.

21 Usp.: Marijan VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 200-202.

zavedeni od onog koji napastuje.“²² Njega slijede Ciprijan²³ i Hilarije iz Poitiersa.²⁴ Zanimljivo je primijetiti da Jeronim, tumačeći Matejevo evanđelje, uopće ne spominje taj zaziv.²⁵

Prema tome, šesti zaziv „i ne uvedi nas u napast“ prevelo bi se opisnim izražavanjem ono što je u grčkom „καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν“ i u latinskom „et ne nos inducas in tentationem“ u dvostrukom smislu: „I ne uvedi nas u napast“ – gdje bi uzročnost bila pripisana Bogu – i „I ne dopusti da padnemo u napast“ – gdje bi uzročnost bila na čovjeku. U načelu to je stav koji je iznio Jean Carmignac.²⁶ Zbog toga je klasični prijevod tog šestog zaziva *Očenaša* na udaru kritike od njega i mnogih kritičara već dugi niz godina jer rezultira nejasnoćom budući da se Boga prikazuje kao „uzročnika“ napasti. Papa Franjo je samo ponovno otvorio to pitanje u svojoj knjizi *Kad molite, govorite: Oče naš* predlažući po njemu bolji prijevod koji bi glasio: „I ne dopusti da padnemo u napast!“²⁷

Kada govorimo o problemima vezanim uz prijevode, prijevod tog šestog zaziva svakako iziskuje određena pojašnjenja. Cijeli tekst *Očenaša* ne može biti shvaćen u svojim bogatstvima izraza, osim preko produbljenog studija. S druge strane, dužnost Crkve je predstaviti tekst koji bi bio koliko-toliko bliz originalnom tekstu koji bi mogao biti korišten u liturgiji.

3. Napast ili kušnja u Svetom pismu

Prije svega potrebno je reći da ne postoji napast ili kušnja koja ne može biti nadvladana iskrenom molitvom Bogu. U molitvi Gospodnjoj mi molimo Oca da nas ne ostavi same kada nastupe napasti, odnosno kušnje. Molimo Duha Svetoga da nas pouči kako razlikovati između kušnje koja nam omogućuje rast u vjeri i napasti koja ima za cilj odvesti nas u grijeh i u konačnici u propast.²⁸ Međutim, kad govorimo o šestom

²² Kvint Septimije Florens TERTULIJAN, *De oratione* 8, 1 (CSEL 20, 186: „Ne nos patiaris induci ab eo utique qui temptat.“). Iz toga slijedi da je đavao onaj koji napastuje („Diaboli est et infimitas et militia“, *De oratione* 8, 2-3, CSEL 20, 186).

²³ Usp.: Tascije Cecilije CIPRIJAN, *De dominica oratione* 25 (CSEL 3, 1, 285-286).

²⁴ Usp.: Hilarije iz POITIERSA, *Tractatus in Psalmos CXVIII*, 15 (PL 9, 510; CSEL 22, 369).

²⁵ Vidi: Euzebije JERONIM, *Tumačenje Matejeva evanđelja* (Makarska: Služba Božja, 1996.).

²⁶ Usp.: Jean CARMIGNAC, *A l'écoute de Notre Père* (Paris: O.E.I.L., 1988.), 58-78. J. CARMIGNAC, *Recherches sur le 'Notre Père'*, 236-304.

²⁷ Usp.: Papa FRANJO, *Kad molite, govorite: Oče naš* (Split: Verbum, 2017.), 73-77.

²⁸ Usp.: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Kompendij Katekizma Katoličke Crkve* (Split: Verbum, 2012.), br. 596.

zazivu, mora se priznati da se u njemu skriva rizik da shvatimo kako bi zapravo Bog bio taj koji nas uvodi u napast, što je svakako netočno jer Bog ne „napastuje“ nikoga, kako kaže sv. Jakov u svojoj poslanici: „Neka nitko u napasti ne rekne: ‘Bog me napastuje.’ Ta Bog ne može biti napastovan na zlo, i ne napastuje nikog. Nego svakog napastuje njegova požuda koja ga privlači i mami. Požuda zatim, zatrudnjevši, rađa grijehom, a grijeh izvršen rađa smrću.“ (Jak 1,13-15).

Zbog toga, radi boljeg shvaćanja, potrebno je vidjeti u kakvu su odnosu pojmovi „kušnja“ i „napast“. I za jedan i drugi pojam u grčkom koristi se ista riječ – „πειρασμός“.²⁹ Pojmovi kao takvi mogu biti shvaćeni kao istoznačnice u književnom smislu, ali u teološkom mogu imati različita, pa čak i oprečna značenja.³⁰ Kada govorimo o napasti ili kušnji, asocijacija je odmah na nešto što izaziva grijeh, zlo. Zbog toga i imamo poteškoću u shvaćanju te pitanje: Kako Bog, koji je beskrajno Dobro, može navoditi na napast?

Tako, kušnja bi bila svaka životna poteškoća, patnja, teški trenuci. Bog nas može kušati kako bi nas ojačao u vjeri ili nas može pripustiti kušnji. U kušnji, doduše, može doći i napast koja želi navesti na grijeh, ali zato ostaje činjenica da čovjek mora naučiti kako se oduprijeti kušnji i kako je nadvladati. Čovjekovo ponašanje u trenucima kušnje otkriva kvalitetu njegove vjere, pokazuje njegovu zrelost i stupanj zajedništva s Bogom. Upravo to zajedništvo s Bogom omogućuje nam da nadvladamo kušnje.

S druge strane, napast uvijek ima neke veze s grijehom. Zato napast kao takva nema nikakve veze s Bogom i ne dolazi od Boga, kako reče sv. Jakov (usp.: Jak 1,13-18). U nama se nalazi slaba točka, a to je požuda za nekim užitkom, obično fizičkim. Ta pokvarena želja (požuda), sjedinjena s „ocem laži“, to jest Sotonom, potiče uvijek na grijeh i dovodi do duhovne smrti.

Grčki pojam „πειρασμός“ (napast, kušnja) unutar biblijskih tekstova nema nužno negativnu konotaciju kao nešto što bi bilo moralno negativno, poput napasti, i prema tome nešto što se ni u kojem slučaju ne može pripisati Bogu. Stoga Augustin želi razlikovati između napasti (*tentatio*) i kušnje (*probatio*).³¹ Kod Mateja se pojam *πειρασμός*

²⁹ Više o značenju pojma „πειρασμός“ vidi: Geoffrey William Hugo LAMPE (ur.), *A Patristic Greek Lexicon* (Oxford: At the Clarendon Press, 1961.-1968.), 1055-1056; Peter Scott CAMERON, „Lead us not into temptation“, *The Expository Times* 101 (1989.-1990.), 299-300.

³⁰ Usp.: Joseph RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Isus iz Nazareta* (Split: Verbum, 2013.), 172-176.

³¹ Usp.: Aurelije AUGUSTIN, *Sermo* 57, 9 (PL 38, 390).

odnosi na kušnju koja dolazi od neprijateljski raspoloženih ljudi ili s đavolske strane, smatra Tomašević.³² Zovkić, tumačeći Jakovljevu poslanicu i razmišljajući o pojmu *πειρασμός*, preferira kao prijevod više pojam „kušnje“ negoli „napasti“ budući da, prema Jakovu, Bog nikoga ne napastuje.³³ Pojam može imati i značenje kušnje, iskušenja, koje bi u ovom kontekstu bilo ispravnije. Na taj bi način ovaj pojam „kušnja“ izražavao ponizno priznavanje vlastitih slabosti te molitvu Bogu da nam priskoči u pomoć kako bismo nadvladali sve kušnje koje prema biblijskoj tradiciji Starog zavjeta ipak snađu čovjeka jer je tema kušnje izrazito prisutna u Svetom pismu već od samih početaka (usp.: Post 3).³⁴ No, kušnja prikazana u Svetom pismu nije samo od strane Sotone. Sveto pismo nam prikazuje isto tako i sliku Boga koji kuša (Bog kuša Abrahama, Joba, izraelski narod u pustinji itd.). Tako Stari zavjet vrlo često napominje kušnje kojima Bog „provjerava“ vjeru pravednika. Ipak bitno je reći kako Bog ne kuša zlobnika, tako da kušnja postaje „privilegijem“ pravednika (usp.: Sir 2,1.4-5; Jdt 9,25-26). Ponekad je i Bog predstavljen kao pravi „uzrok“ kušnji (usp.: Post 22,1-19; Izl 15,25. 16,4; Pnz 8,2), ali kao onaj koji kuša ne da bi prouzročio zlo čovjeku, nego rast pravednika u vjeri.

S druge strane, novozavjetna slika Boga koji kuša u potpunosti je odbačena (usp.: Jak 1,13-15). Kušnja u Novom zavjetu biva uvijek pripisana isključivo Sotoni (usp.: 1 Pt 5,59; 1 Kor 7,5; Lk 8,13). U Novom zavjetu učenik Isusov mora bdjeti i moliti da ne padne u napast tražeći pomoć i zaštitu Očevu u trenucima kad nastupe kušnje (usp.: Mk 14,38; Mt 26,41). I Job u Starom zavjetu kaže: „Život je čovjekov na zemlji kušnja!“ (7,1) jer je čovjek uvijek u napasti da proturječi ljubavi Božjoj. Prema tome, biti kušan čini dio kršćanskog hoda za Kristom koji je također bio kušan (usp.: Heb 4,15) i u trpljenju je naučio biti poslušan (usp.: Heb 5,7-9).

Međutim, točno je da kušnja ima vrlo važnu ulogu na putu čišćenja osobne vjere, kako kaže sv. Jakov: „Pravom radošću smatrajte, braćo moja, kad upadnete u razne kušnje znajući da prokušanost vaše vjere rađa postojanošću [...] Blago čovjeku koji trpi kušnju: prokušan, primit će vijenac života koji je Gospodin obećao onima što ga ljube.“ (Jak 1,2-3.12); ili kako kaže sv. Petar: „Zbog toga radujte se, makar se

³² Darko TOMAŠEVIĆ, „I ne uvedi nas u napast“, 235.

³³ Usp.: Mato ZOVKIĆ, *Jakovljeva poslanica u Bibliji i Crkvi* (Zagreb: Hrvatsko biblijsko društvo; Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet, 2011.), 286.

³⁴ Usp.: Kvint Septimije Florencije TERTULIJAN, *De baptismo* 20, 2 (CSEL 20, 217-218). Hrvatski prijevod: Marijan MANDAC (ur.), *Tertulijan: Spis o krstu* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1981.).

sada možda trebalo malo i žalostiti zbog različitih kušnja [...] Ljubljani! Ne čudite se požaru što bukta među vama da vas iskuša kao da vam se događa štogod neobično!“ (1 Pt 1,6; 4,12-13). Treba imati na umu da ni u tim slučajevima kušnje nisu pripisane Bogu. Vjera u Boga je ta koja nam pomaže da se suočimo s kušnjama i napastima i da ih nadvladamo.³⁵

Međutim, ako su kušnje potrebne za rast vjere kod pravednika, zašto onda molimo da nas izbavi iz toga? Ovdje nam se stoga nužno postavlja pravo pitanje: Koja je to kušnja (napast) i zlo od kojeg tražimo izbjavljenje? Jesu li u pitanju životne poteškoće, bolesti, nesreće itd.?

Zbog toga moramo reći kako postoje različiti tipovi kušnji (napasti) u Bibliji.³⁶ Kao prvo, postoji kušnja (napast) koja ima za cilj da nas obori u grijeh. Riječ je o kušnji (napasti) kojom Sotona nastoji oboriti čovjeka na njegovu hodu prema Bogu. Ta kušnja (napast) može biti uspoređena i s lukavošću čiji je izvor u Neprijatelju, u Zlomu i čiji je cilj čovjekov pad u ropstvo grijehu. Prema tome, Bog nikako ne može biti „uzročnik“ te kušnje (napasti).

Postoji, nadalje, i kušnja (napast) koja se predstavlja kao ljudska želja „provjere“ Božje svemogućnosti, kao neki vid „ucjene“ Boga. Tako na primjer „vjernik“ moli: Ako mi Bog učini to, onda ću ja [...]. Bog se nikada ne podvrgava takvoj „molitvi“.

Postoji zatim kušnja (napast) koja se predstavlja kao ona koja nudi čovjeku mogućnost rasta u vjeri i popravka na bolje u moralnom smislu. Riječ je o kušnji u pravom smislu kao iskušavanja vjere u Boga kako bi Bog vidio kolika je naša ljubav prema Njemu. Najočitiiji primjer te kušnje, koja nije na zlo, jest kušanje Abrahamove vjere te kušnja izabranog naroda. Točno je da i implicitno sadržava i rizik od pada u grijeh, ali je također i prijelaz koji je nužan za rast u vjeri. Bivamo kušani u životu ljubimo li Gospodina iznad svega. U tom smislu Bog nas kuša kako bismo izabrali Njega, Vrhovno Dobro.

I na koncu, postoji i eshatološko značenje kušnje. Riječ je o iskušenju na kraju vremena što je u vrijeme prve Crkve bilo izrazito prošireno. Kršćanski tekstovi su upućivali i na tu kušnju kako kršćani ne bi popustili zavodniku i kako ne bi otpali od vjere.³⁷ Vugdeliya smatra da se ipak ne odnosi na to jer se eshatološke kušnje opisuju

³⁵ O pojmu *πειρασμός* u Starom i Novom zavjetu vidi: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 213-224.

³⁶ Za više informacija o tome vidi: Franco MANZI, *Prove di Dio o tentazioni del diavolo? Itinerario biblico per non perdere la fede* (Milano: Ancora, 2015.).

³⁷ O eshatološkom značenju kušnje vidi: Raymond E. BROWN, „The Pater Noster as an Eschatological Prayer“, *Theological Studies* 22 (1961.), 175-208.

kao *πλανή* ili *θλιψις*, a ne kao *πειρασμός*. Osim toga, iz konteksta se dade zaključiti da je riječ o napasti na grijeh, a ne o jednostavnoj kušnji bilo eshatološkoj, bilo nekoj drugoj i da je riječ o kušnji u sadašnjem vremenu.³⁸ Perković smatra da upotreba pojma „kušnja“ ublažuje težinu pojma „napasti“, ali ne treba zaboraviti da napasti ili kušnje, u koje nas Bog prema *Očenašu* uvodi, ostaju u okvirima naše izdržljivosti.³⁹

U ljudskom srcu, naime, žive zajedno vjera i nevjera. Stoga je vrlo važno ne smatrati da napasti (kušnje) neće doći jer ćemo onda sigurno biti već unaprijed pobijeđeni. Potrebno je zapravo uvijek biti spreman na duhovnu borbu uzdajući se u Božju pomoć i neprestano je zazivajući kako bi nas Bog ohrabrio u trenucima kušnje.

4. Crkvena tradicija

Kroz molitvu *Očenaša* Isus nudi svojim učenicima jednostavni, osobni i obiteljski način obraćanja Bogu kao Ocu. Valja napomenuti da je to jedina molitva koja se pripisuje izravno Gospodinu Isusu. Ona je „*oratio perfectissima*“, kako to reče sv. Toma Akvinski,⁴⁰ temeljna molitva svakog kršćanina, kako kaže Tertulijan: „Nakon što je Gospodin predao ovu formulu molitve, doda: ‘Išтите i dat će vam se’ (Lk 11,9). Zbog toga, svatko može uzdizati različite molitve prema nebu s obzirom na vlastite potrebe, ali započinjući uvijek Gospodnjom molitvom koja ostaje temeljna molitva.“⁴¹

Što se želi poručiti zazivom „i ne uvedi nas u napast“? Važno je napomenuti da tim zazivom mi ne tražimo da ne budemo kušani jer nam je poznato da je to nemoguće. Ako želimo služiti Gospodinu kao istinski, pravi vjernici, onda ćemo zasigurno biti stavljeni na kušnju kao što je to bilo u slučaju velikih likova iz Starog zavjeta.

³⁸ Usp.: Marijan VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 224-225.

³⁹ Usp.: Marinko PERKOVIĆ, *Prema moralnoj svetosti* (Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet; Zagreb: Glas Koncila, 2017.), 130.

⁴⁰ Toma AKVINSKI, *Summa Theologiae*, II, II, q. 83, art. 9, Anto GAVRIĆ (ur.), *Toma Akvinski, Izabrano djelo* (Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2005.).

⁴¹ Kvint Septimije Florencije TERTULIJAN, *De oratione* 10 (CSEL 20, 187: „Quoniam tamen dominus prospector humanarum necessitatum seorsum post tradita orandi disciplinam, *petite*, inquit, *et accipietis*, et sunt, quae petantur pro circumstantia cuiusque praemissa legitima et ordinaria oratione quasi fundamento.“).

Mnogi crkveni oci i crkveni pisci naglašavaju stvarnost kušnje. Tako je i crkveni pisac Origen bio svjestan da ovaj tekst može značiti da Bog čovjeka navodi na napast. Prema njemu kušnja je sastavni dio duhovnog života svakog kršćanina. Kušnje čiste dušu i čuvaju budnom čežnju za smirenjem u Bogu. Na taj način kušnje su istinski poticatelji na dobro. Origen kaže kako nam u kušnjama Bog pomaže izdržati dajući nam dar snage da svaku kušnju podnesemo.⁴² S druge strane, on u svojem djelu *De oratione*, posvećenu tumačenju molitve *Očenaša*, naglašava da, ako bi ovaj zaziv bio shvaćen u smislu da implicira molbu kako bismo u potpunosti bili slobodni od kušnji, to bi onda bilo u suprotnosti s biblijskom slikom neizbježnih kušnji prema kojoj nitko nije isključen iz kušnji. Neshvatljivo je da nas Gospodin uči moliti kako ne bismo bili kušani.⁴³ To je vidljivo iz Jobova primjera. Bog ne sprečava zlo djelovanje, nego pripušta da Job bude kušan, ali u određeno vrijeme i u određenom intenzitetu.⁴⁴ Zato je ova molba upućena Bogu Ocu kako bismo bili sposobni i spremni nadići napasti, odnosno kušnje.⁴⁵ U tom smislu Origen nam sugerira da shvatimo ove riječi u smislu da ne podlegnemo napasti, odnosno kušnji i da nam Bog dade jakosti kako bismo se othrali,⁴⁶ precizirajući da je zapravo riječ o duhovnoj borbi između tijela i duha protiv zlih misli (λογισμοί), što nam omogućuje rast u vjeri.⁴⁷ Smisao kušnje Origen vidi u poveznici sa sljedećim zazivom: „nego izbavi nas od Zla!“ jer molimo Boga kako bismo se mogli suprotstaviti silama Zloga, poput Krista koji također nije podlegao kušnjama.⁴⁸ Takav stav će prevladavati kod velikog broja crkvenih otaca.

Tako sv. Augustin kaže kako „naš život u ovom izgnanstvu ne može biti bez kušnji jer naše napredovanje ide preko kušnji. Nitko, naime, ne može spoznati samoga sebe dok nije prokušan u vjeri, niti može biti okrunjen ako nije pobijeden. Ne može ni pobijediti bez

⁴² Usp.: Origen ALEKSANDRIJSKI, *De principiis* III, 2, 3 (GCS 22, 248). Hrvatski prijevod: Marijan MANDAC (ur.), *Origen: Počela* (Split: Symposion, 1985.).

⁴³ Usp.: Lorenzo PERRONE, „La ‘Preghiera del Signore’ vita del cristiano: Il Padre nostro nell’interpretazione di Origene“, *Rudiae: ricerche sul mondo classico*, 13-14 (2001.-2002.), 287.

⁴⁴ Usp.: Origen ALEKSANDRIJSKI, *De principiis* III, 2, 7 (GCS 22, 255).

⁴⁵ Usp.: Lorenzo PERRONE: „La tentation salutaire: l’interprétation origénienne de la sixième demande du Notre Père“, 2, <https://www.academia.edu/35379375/> (10. 3. 2018.).

⁴⁶ Usp.: Origen ALEKSANDRIJSKI, *De oratione* 29, 9 (GCS 2, 385).

⁴⁷ Usp.: Origen ALEKSANDRIJSKI, *De principiis* III, 2-4 (GCS 22, 247-250).

⁴⁸ Usp.: Origen ALEKSANDRIJSKI, *De oratione* 30, 3 (GCS 2, 394-395).

borbe, niti se može boriti a da nema neprijatelja i kušnji.⁴⁹ Na istoj liniji je sv. Leon Veliki kad kaže: „Predragi, ne postoje kreposna djela bez trenutaka kušnji, niti vjera bez nemira, niti borba bez protivnika, ni pobjeda bez borbe... Ako želimo trijumfirati, moramo ući u borbu.“⁵⁰ U srednjem vijeku sv. Toma Akvinski bio je na liniji velikih crkvenih otaca poput sv. Ćirila Jeruzalemskog, sv. Hilarija, sv. Ambrozija te crkvenog pisca Origena itd. Prema njemu zazivom „i ne uvedi nas u napast“ ne molimo da ne budemo kušani, nego da ne budemo pobijeđeni u kušnjama. To jest da ne podlegnemo.⁵¹ Dakle, nije zlo ni grijeh biti kušan. Štoviše, to može biti korisno ako nas milost Božja štiti od pada u kušnju. Zato sv. Ivan Zlatousti kaže kako nas Bog uči da ne izbjegavamo borbu naglašavajući nužnost Božje milosti kako bi se pobijedile napasti.⁵²

Katekizam Katoličke Crkve (KKC), nastavljajući tu tradiciju, također naglašava tu dimenziju nepodlaganja napasti. Bog nas zapravo želi osloboditi napasti i mi ga molimo da ne dopusti da krenemo putem koji nas vodi u propast. To svakako uključuje i odluku našeg srca – ako želimo to, onda to i molimo.⁵³

5. Vjera Crkve

Ova nas molitva, prema tradiciji Crkve, dakle, ujedinjuje s Isusom koji je pobijedio napasti i kušnje upravo molitvom koja potiče milost na djelovanje kroz vjerničku budnost i konačnu postojanost.⁵⁴ Njezin je, dakle, smisao da ne podlegnemo napastima kada dođu jer Bog dopušta kušnju kako bi njegovi vjernici rasli u vjeri u slobodnom prijanjanju njegovu projektu ljubavi. I u tom smislu kušnja je pozitivna.

⁴⁹ Aurelije AUGUSTIN, *Enarrationes in Psalmos* 60, 3 (PL 36, 724: „Namque vita nostra in hac peregrinatione non potest esse sine tentatione: quia proventus noster per tentationem nostram fit, nec sibi quisque innotescit nisi tentatus, nec potest coronari nisi vicerit, nec potest vincere nisi certaverit, nec potest certare nisi inimicum et tentationes habuerit.“).

⁵⁰ Leon VELIKI, *De Quadragesima Sermo* I, 3 (Sch 49, 29: „Nulla sunt, dilectissimi, sine tentationum experimentis opera virtutis, nulla sine probationibus fides, nullum sine hostes certamen, nulla sine congressione victoria ... si volumus superare, pugnandum est.“).

⁵¹ Usp.: Toma AKVINSKI, *Summa Theologiae* II, II, q. 83, art. 9.

⁵² Usp.: Ivan ZLATOUSTI, *In Matheum homilia* 20, 4 (PG 57, 291-292).

⁵³ Usp.: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve* (Zagreb: Glas Koncila, 1994.), br. 2846-2847.

⁵⁴ Usp.: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Kompendij Katekizma Katoličke Crkve*, br. 596.

Stoga ovaj zaziv „i ne uvedi nas u napast“ ne znači da nas Bog uvodi u napast ili nas dovodi do toga da padnemo u napast kao u nekakvu zamku, nego znači jednostavno da Bog pripušta kušnju pravednika. Važno je pripomenuti da u grčkom tekstu izraz „πειρασμόν“ nema članka i prema tome je neodređeno te upućuje na narav i kvalitetu napasti.

Međutim, ako ne možemo moliti da ne budemo kušani, trebamo moliti da pobijedimo kada dođu kušnje, a ta se pobjeda postiže tako da ne padnemo u kušnju, odnosno da joj ne podlegnemo jer tko popusti kušnji (napasti), riskira da ne ostane nakalemljen na Bogu (usp.: 1 Iv 4,15). Kušnja (napast) je otvoren put kojim se može izići iz Gospodinova predvorja. Griješiti znači preko kušnje, kao zamke, ući u jedno stanje života koje je daleko od Boga. Prema tome, kad molimo: „i ne uvedi nas u napast!“, mi onda molimo Gospodina da nam pomogne kako se ne bismo našli u stanju u kojem gubimo Njegovu ljubav, odnosno u povezanosti sa zazivom „nego izbavi nas od Zloga“, da nam ne dopusti ući u boravište zlih. Molimo Gospodina da ne podlegnemo u trenucima kušnje. Budući da smo svjesni svojih slabosti, jer blago vjere čuvamo u „glinenim posudama“ (2 Kor 4,7), molimo da ne dopusti da podlegnemo u svojoj slabosti.

Stoga, i papa Franjo, u svojoj knjizi posvećenoj molitvi *Očenaša*, naglašava upravo taj vid molitve Bogu da nam pomogne ne pasti kada nastupe napasti. Papa, referirajući se na talijanski prijevod Svetog pisma koji je izdala Biskupska konferencija Italije 2008. godine, koji kaže: „Ne napusti nas u napasti“, naglašava kako se tu „radi o ne baš točnu prijevodu“⁵⁵, što u pravom smislu ne može biti prijevod nego tumačenje. No, Papa ovdje ima pravo kad kaže da talijanski prijevod koji bi glasio: „Ne napusti nas u napasti“ nije dobar prijevod jer glagol *είσενέγκης* dolazi od *είσφέρειν* i nema značenje „napustiti“, nego doslovce „uvesti“. Riječ je o složenom glagolu, sastavljenom od prijedloga *εἰς* (u, prema označavajući pravac kretanja) i *φέρειν* („donijeti“). Doslovno bi dakle značio „donijeti u“ ili „nositi prema“, to jest „uvoditi“, „uvesti“. K tomu u ovoj konstrukciji vezan je s riječju *πειρασμόν* („napast“, „kušnja“) preko još jednog prijedloga *εἰς* kako bi naznačio pravac kretanja i mjesto, prostor kamo se dolazi. U ovom slučaju glagol *είσενέγκης* je u konjunktivu aorista i ima permisivni karakter, to jest kojim se dopušta, odnosno ne dopušta, nešto učiniti tako da se dobije smisao: „ne dopusti da padnemo u napasti“, u smislu da im ne podlegnemo. U konačnici riječ je o tome da molimo Gospodina da nas očuva i od eshatoloških

⁵⁵ Papa FRANJO, *Kad molite, govorite: Oče naš*, 73.

kušnji (napasti) jer molitva Gospodnja je molitva koja se, kako smo vidjeli prema Augustinu, treba moliti svaki dan.

Papa Franjo naglašava čovjekovu odgovornost za padove u napast. Nije Bog, dakle, odgovoran za čovjekove padove: „Ja padam, a ne da me on baca u napast, pa da me onda vidi kako sam pao“, kaže Papa. „Otac to ne čini, Otac pomaže odmah ustati. U napast nas uvodi Sotona. To je njegov zanat.“⁵⁶ Bog, budući da je u svojoj biti neograničeno Dobro, ne može, dakle, djelovati kao „napasnik“.

Benedikt XVI. u svojoj knjizi *Isus iz Nazareta* također napominje da su mnogima ove riječi donekle sablažnjive. No, zasigurno nije Bog taj koji nas uvodi u napast, nego je Sotona onaj koji nas uvodi u napast.⁵⁷ Baš kao što kaže i sv. Jakov u svojoj poslanici: „Neka nitko u napasti ne rekne: ‘Bog me napastuje’. Ta Bog ne može biti napastovan na zlo, i ne napastuje nikog.“ (Jak 1,13).

Papa Ratzinger u svojem razmišljanju polazi od kušnje u pustinji (usp.: Mt 4,1) te kaže: „Kušnja dolazi od đavla, ali Isusovoj mesijanskoj zadaći pripada i to da svlada velike kušnje koje su čovječanstvo udaljile i nastavljaju ga udaljavati od Boga.“⁵⁸ Kušnje su, dakle, nužne u životu da bismo postigli spasenje, baš poput Isusa koji je morao pretrpjeti sve kušnje kako bi nama otvorio put spasenja. Uzimajući za primjer Jobove kušnje, Ratzinger kaže kako Bog dopušta Sotoni da kuša Joba, ali u određenim granicama jer Bog ne dopušta da Job padne, nego samo da bude kušan. I tu stoji, prema njemu, razlika između kušnje i napasti. Kušnja je nužna da bismo iz površne pobožnosti mogli ući u sve dublje jedinstvo s Bogom, koji je također bio kušan.⁵⁹ Ratzinger poručuje kako se ovime želi reći: „Znam da su mi potrebne kušnje da bi moje biće postalo čisto. Ako mi ti šalješ te kušnje, ako – kao kod Joba – Zlomu daješ dio slobodna prostora, onda misli, molim te, na ograničenu mjeru moje snage. Ne uzdaj se previše u mene.“⁶⁰ Dakle, i za Benedikta XVI. Bog nije „napasnik“, nego je Sotona napasnik preko „odvezanih ruku“, koliko mu je Stvoritelj dopustio, kao u slučaju pravednog Joba. Benedikt XVI. poziva se na sv. Ciprijana koji kaže: „U tom dijelu pokazuje da Neprijatelj ne može protiv nas ništa ako prethodno Bog ne pripusti kako bi se sav naš strah, pobožnost i pažnja usmjerili Bogu utoliko u našim kušnjama Zlome nije ništa dopušteno,

⁵⁶ Papa FRANJO, *Kad molite, govorite: Oče naš*, 73-74.

⁵⁷ Usp.: Joseph RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Isus iz Nazareta*, 172.

⁵⁸ Joseph RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Isus iz Nazareta*, 172.

⁵⁹ Usp.: Joseph RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Isus iz Nazareta*, 172-174.

⁶⁰ Joseph RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Isus iz Nazareta*, 174.

ako odonuda ne udijeli Vlast.⁶¹ Zbog toga sva naša pozornost treba biti usmjerena prema Gospodinu jer nikakvo zlo nam ne može nauditi ako mu nije dano od Boga. Tako nas molitva podsjeća na našu slabost i pokazuje nam našu potpunu ovisnost o Bogu.⁶² Prema tome, molitva Gospodnja je usmjerena Bogu da se ništa ne može učiniti čovjeku bez Božje „dozvole“. Zato Benedikt XVI. pojašnjava: „Kada molimo šestu molbu *Očenaša*, u našoj molitvi mora biti sadržana spremnost da na sebe uzmemo teret kušnje koji je određen za nas. S druge strane, ta je molba upravo molba da nam Bog ne odmjeri više nego što možemo nositi, da nas ne ispušta iz ruku“,⁶³ očigledno referirajući se na Pavla koji kaže u 1 Kor 10,13: „Nije vas zahvatila druga kušnja osim ljudske. Ta vjeran je Bog: neće pustiti da budete kušani preko svojih sila, nego će s kušnjom dati i ishod da možete izdržati.“ Upravo i prema Benediktu XVI. tu šestu zamolbu *Očenaša* izgovaramo u sigurnoj nadi koja se može iščitati iz tih Pavlovih riječi.

U svakom slučaju, u životu kršćanina kušnja je nužna. Ne trebamo se stoga čuditi ako se kaže da nas Bog kuša. Trebamo se čuditi ako nema kušnje. Život nam je darovan da se borimo. Život je borba, a ne hod u svili. Upravo našim zalaganjem Bog nam pomaže i spašava nas. Sv. Augustin bi rekao: „Bog koji te stvorio bez tebe, ne može te spasiti bez tebe.“⁶⁴ Bilo da imamo iskustvo kušnje ili borbe, ne trebamo se čuditi ako to primjećujemo. U svakom slučaju imamo sigurnost: uvijek se možemo uhvatiti u koštac s napasti. Krist nam je jasno poručio kako: „Bdijte i molite da ne padnete u napast!“ (Mt 26,41), odnosno da ne padnemo pod vlast napasti, nego da je nadvladamo. To bi bio smisao šestog zaziva: da imamo onu istu snagu i vjeru koju je Krist imao i u pustinji i u Getsemaniju.

Zaključak

Opasnost da „optužimo“ Boga za zlo koje nas je snašlo u životu jest naravna stvar čovjeka koja se ponekad pokaže i kod vjernika

⁶¹ Tascije Cecilije CIPRIJAN, *De dominica oratione*, 25 (CSEL 3, 1, 285-286: „Qua in parte ostenditur nihil contra nos aduersarium posse, nisi Deus ante permiserit, ut omnis timor noster et deuotio atque obseruatio ad Deum conuertatur, quando in temptationibus nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur.“).

⁶² Usp.: Jerzy KRYKOWSKI, „Alcuni aspetti della catechesi sulla preghiera in Tertulliano e Cipriano“, *Warszawskie Studia Teologiczne* 12 (1999.), 98.

⁶³ Joseph RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Isus iz Nazareta*, 175-176.

⁶⁴ Aurelije AUGUSTIN, *Sermo* 169, 11, 13 (PL 38, 923: „Qui ergo fecit te sine te, non te iustificat sine te.“).

kada su u velikoj tuzi i patnji jer čovjek počne smatrati da su nesreće poslane čak i od samoga Boga kao nekakva kazna za počinjena nedjela. Međutim, Bog nije uzročnik zla i nesreće, niti nas navodi na zlo i grijeh. Bog je uvijek na strani dobra jer je On sâm samo Dobro u svojoj biti.

Koje sredstvo nam preporuča Gospodin protiv zamki kad nastupe kušnje? Preporuča nam molitvu: „Bdijte i molite da ne padnete u napast!“ (Mt 26,41). Neprekidna molitva manifestira našu vjernost nebeskom Ocu koji neće ostaviti nijednog svojeg sina da propadne (usp.: Iv 3,16). „Dosta ti je moja milost jer snaga se u slabosti usavršuje“, Gospodin poručuje Pavlu (2 Kor 12,9). Kušnja postaje opasnost kada propuštamo molitvu i bit će jača samo ako, zapostavljajući molitvu, ne budemo tražili onu pomoć koju Bog daje kada ga zamolimo.

Ako uzmemo u obzir dva izraza – „ne uvedi nas u napast“ i „ne dopusti da padnemo u napast“ – mora se priznati da ovaj potonji donekle bolje izražava teologiju i psihologiju kušnje kao takve jer nužno je da čovjek bude kušan, ali treba ga svakako uzeti s nužnim pojašnjenjima koja smo ovdje iznijeli. To ne možemo zanemariti jer prema samoj formulaciji šestog zaziva slijedi da nas Isus poučava da molimo Boga da nas ne uvodi u napast ili kušnju, što implicira da je Bog zaista taj koji to čini.⁶⁵ I na taj način zaziv pretpostavlja aktivnu Božju ulogu u kušnjama i od njega se traži da nas poštedi u trenutku kušnje.⁶⁶ To nam pokazuje Sveto pismo. Međutim, ako kušnju vidimo kao napast, odnosno kao grijeh, mora se reći da nas Sotona ne može natjerati na grijeh. Može samo postaviti zamku – kušnju, napast. Prema tome, kad kažemo „ne uvedi nas u napast“, mi molimo Gospodina da ne dopusti da padnemo kada dođu kušnje. Tražimo ne da budemo pošteđeni od kušnji, odnosno napasti, nego da ne slijedimo put napastovanja čiji je autor Sotona.

Ipak, premda je ovo pitanje ponovno došlo u fokus, i to od strane samog Pape, možda bi ipak bilo bolje ostaviti tekst kakav i jest u liturgijskoj uporabi imajući na umu nužna pojašnjenja koja idu s njim. Evanđelisti su vjerojatno preveli Isusove riječi redom, doslovno, kako bi ostao tekst bliži samim Gospodinovim riječima.

Nalazimo se zbilja pred jednim rijetkim slučajem. Uzalud bi bilo govoriti o prijevodima jer se poteškoća ne tiče prevoditelja, nego teologa. No, činjenica je da je prošlo 16 stoljeća od Jeronimove revizije teksta Svetog pisma i nitko se nije usudio dirati taj tradicionalni prijevod i upravo taj podatak potvrđuje njegovu besprigovornost, pogotovo

⁶⁵ Usp.: M. VUGDELIJA, *Očenaš. Molitva Gospodnja*, 199.

⁶⁶ Usp.: D. TOMAŠEVIĆ, „I ne uvedi nas u napast“, 249.

zbog činjenice da kroz to vrijeme nikad nije bila problematična. Stoga se s pravom može postaviti pitanje: Treba li što uopće mijenjati, premda postoje neki koji smatraju da je izvorni aramejski tekst *Očenaša* bio nešto drukčiji? Grčki prijevod aramejskog izvornika bi, prema tome, nešto promijenio. Bolje rečeno, prevoditelj bi napravio grešku pri prevođenju svetog teksta. Informacija da je Matejevo evanđelje izvorno bilo napisano na hebrejskom jeziku imamo od Papije iz Hijerapolisa (II. stoljeće),⁶⁷ tako bi i „καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν“ bila jedna od mnogih grešaka učinjenih prilikom prijevoda. Posebno je to zastupao francuski teolog Jean Carmignac. Tumačeći taj zaziv, definirao ga je čak blasfemijom, što bi po našem sudu bilo malo ipak pretjerano.⁶⁸ Kako možemo vjerovati da su skoro 300 papâ i više tisuća biskupâ, te milijuni vjernika kroz 16 stoljeća kontinuirano ponavljali tu „blasfemiju“ moleći *Očenaš*? Prema tome, kroz 2000 godina svi bi evangelizatori ponavljali i učili krivovjerno! I Bog bi onda sa svoje strane prihvaćao biti „onaj koji napastuje“ čovjeka?

Treba biti razborit i zapitati se kako to da kroz to vrijeme nikome to nije palo na pamet. Osim toga, kako to da sv. Jeronim, koji je otkrio *veritas hebraica*, nije mogao shvatiti da je grčki prijevod *Očenaša* netočan, te je revidirajući *Vulgatu* ipak ostavio „*et ne nos inducas in tentationem*“ što je došlo i do nas? Kako se čak i njemu mogla provući ta greška?

Problem je što bi to otvorilo „pandorinu kutiju“ jer bi se moglo pretpostaviti (s pravom) da postoje i drugi pogrešni tekstovi u kanonskim evanđeljima koji bi bili rezultat grešaka pri prevođenju. A što je onda radio sv. Jeronim? Osim toga, mi vjerujemo da je Duh Sveti nadahnjivao svete pisce. Prema tome, što s nadahnućem Svetoga Duha? Kako njega „smjestiti“ u okvire ovog problema? Trebamo li napisati novi *Dei Verbum*, na primjer itd.?

Zaziv „i ne uvedi nas u napast“ je vapaj čovjeka koji se nalazi u krizi, u trenutku kušnje. Ako uzmemo u obzir značenja pojma „πειρασμόν“ (napast, kušnja, borba), onda *Očenaš* dobiva smisao da životne kušnje ne smiju postati napast za nas, da u kušnjama i životnim poteškoćama ne podlegnemo te se ne udaljimo od Boga. Riječ je

⁶⁷ Usp.: Johannes QUASTEN, *Patrologia I. Fino al Concilio di Nicea* (Casale: Marietti, 1980.), 82. Papijin tekst nam je sačuvan u Euzebijevoj *Crkvenoj povijesti*: „Matej je, dakle, hebrejskim jezikom poredao izreke. Svak ih je tumačio kako je bio sposoban (HE III, 39, 17). Hrvatski prijevod: Marijan MANDAC (ur.), *Euzebije Cezarejski: Crkvena povijest* (Split: Služba Božja, 2004.).

⁶⁸ Usp.: J. CARMIGNAC, *A l'écoute de Notre Père*, 58-78.

zapravo o „testu“ koji provjerava našu vjernost Bogu. Na taj način može se moliti Boga da nas ne uvede u napast. Svaka teška životna situacija može postati „πειρασμόν“, kušnja, pa čak i napast u negativnom smislu da pomislimo izbaciti Boga iz svojega života. Zato molimo kako bismo izašli iz tih „napasti“, očuvani od Zloga koji je uvijek uzrok napasti. Na taj način postajemo i jači u vjeri jer, kako veli sv. Jakov, „pravom radošću smatrajte, braćo moja, kad upadnete u razne kušnje znajući da prokušanost vaše vjere rađa postojanošću.“ (Jak 1,2-3).

„AND LEAD US NOT INTO TEMPTATION!“ FROM EVANGELICAL TEXT TO POPE FRANCIS

Summary

The article deals with the study of the sixth invocation of the Lord's Prayer „And lead us not into temptation“ prompted by the last book of Pope Francis, When you pray, you say: Our Father. This Invocation has always been a subject of study since the time of the Church Fathers and the early writers. In this respect, the author, referring to the prevalent attitudes of particular Church Fathers and writers, gives his view of this ancient problem according to which God is the one who introduces man to temptation. At the beginning of the article, the author in a brief presentation gives some information on the Lord's Prayer; then he moves on to offer an overview starting from biblical tradition and the notion of temptation in Holy Scripture through ecclesiastical tradition to the doctrines of the last two Popes: Benedict XVI and Francis.

Keywords: *Lord's Prayer, temptation, ecclesiastical tradition.*

Translation: Josip Knežević and Kevin Sullivan